

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยในทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และเห็นได้ชัด ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สภาพแวดล้อม รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประชาคมโลก ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศหลายด้าน แต่ขณะเดียวกันได้ส่งผลกระทบในทางลบหลายประการ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ จากนโยบายของรัฐที่เน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม มีผลทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท และระหว่างภาคอุตสาหกรรมและบริการกับภาคเกษตรกรรม ด้านสังคมและวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไปในลักษณะเร่งรีบมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมของคนไปสู่แบบแผนสังคมและวัฒนธรรมของคนในเมือง และค่านิยมของสังคมอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น เช่น การเน้นความสำเร็จส่วนบุคคล เน้นวัตถุ และเน้นการบริโภค ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะทำให้เกิดความขัดแย้งในลัทธิความเชื่อทางศาสนา ประพฤติตนเสื่อมเสียในด้านศีลธรรม จรรยา ใช้วิธีการแก้ปัญหาด้วยวิธีการรุนแรงแทนการใช้สันติวิธีตามแนวทางของศาสนา ด้านการเมือง พฤติกรรมทางการเมืองที่เน้นความสำคัญของเงิน และผลประโยชน์เหนือกว่าหลักการของความถูกต้อง และจรรยาบรรณทางการเมือง ทำให้พลเมืองขาดจิตสำนึกทางการเมืองที่ถูกต้อง ด้านสภาพแวดล้อม เกิดสภาวะความเสื่อมโทรมในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับพื้นที่ป่าไม้ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน แหล่งน้ำ และอากาศ เนื่องมาจากการเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยไม่มีการสร้างจิตสำนึกของประชาชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านความสัมพันธ์กับประชาคมโลก ภายใต้ภาวะการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม จำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับนานาประเทศมากขึ้น ซึ่งเป็นผลทำให้จำเป็นต้องเร่งพัฒนาพลเมืองของประเทศให้มีความพร้อมสำหรับบทบาทหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพร้อมในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเราจะต้องพึ่งพาอาศัยจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535)

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่ง สำหรับการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และแก้ไขปัญหาการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ เพราะการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์โดยตรง ต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศให้เป็นผู้รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักการแก้ปัญหา การที่ประเทศ จะเจริญก้าวหน้าได้จำเป็นต้องมีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความคิด ความสามารถจำนวนมาก ดังนั้น การศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการในการเสริมสร้างบุคคลให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) ดังที่ ชินดา รักษ์พลเมือง (2535) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของการศึกษาที่มีต่อสังคมไว้ว่า

...หน้าที่พัฒนาบุคคล (personal development) การศึกษาช่วยพัฒนาทักษะ และความสามารถอื่น ๆ ที่สถาบันสังคมอื่นทำได้ไม่ดีเท่า นอกจากการพัฒนาระเบียบ วินัยในตนเอง และโอกาสที่จะเรียนวิชาความรู้เฉพาะสาขาแล้ว โรงเรียนยังเป็น แหล่งสร้างลักษณะนิสัยที่ดีและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่ รวมทั้งเป็น แหล่งพัฒนาจริยธรรมด้วย

หน้าที่ทางสังคมของการศึกษานี้มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมส่วนรวม มีผู้กล่าวว่า เป้าหมาย ของการศึกษานั้นจริง ๆ แล้วก็คือจุดมุ่งหมายที่สังคมกำหนดให้กับระบบการศึกษา ใน แห่งการเมืองเป้าหมายการศึกษา คือ การสร้างพลเมืองดี ในแง่เศรษฐกิจคือสร้าง ทักษะการประกอบอาชีพ ในแง่สังคม คือ การให้สมาชิกอยู่ร่วมกันโดยสันติ และในแง่ วัฒนธรรม คือ การดำรงรักษาเอกลักษณ์มรดกทางวัฒนธรรมของสังคม อีกนัยหนึ่งเป้าหมายการศึกษาจะสะท้อนให้เห็นภาพของสังคมในแต่ละสังคม...

สนธิ คชสิทธิ์ (2527) ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมที่พึงปรารถนาไว้ดังนี้

1. มีจำนวนสมาชิกที่เหมาะสมกับทรัพยากรและความเสมอภาคในการผลิตทรัพยากร ของสังคม
2. สมาชิกของสังคมควรมีคุณภาพเฉพาะตัวตามที่สังคมปรารถนา ได้แก่ การมี สุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ การมีสติปัญญาที่จะศึกษาหาความรู้ การมีความสามารถ ในการทำมาหาเลี้ยงชีพตนเอง และผู้ที่ตนมีภาระหน้าที่รับผิดชอบ คือ บุคคลจะต้องมีความรู้ความ

สามารถในการประกอบอาชีพ มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัยในการทำงาน ความรับผิดชอบต่องาน ความซื่อสัตย์ต่อผลงาน ตลอดจนการรู้จักรับภาระหน้าที่ที่จะต้องผลิต เพื่อให้ผู้อื่นที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบ

3. สมาชิกของสังคมก็ควรจะมีคุณภาพในฐานะที่เป็นสมาชิกของหมู่คณะ ได้แก่ การมีเสรีภาพ และรู้จักใช้เสรีภาพ โดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพผู้อื่น รู้จักร่วมมือกับผู้อื่นในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนตัวและส่วนรวม มีเมตตากรุณาช่วยเหลือผู้อื่นรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความภูมิใจ และหวงแหนสมบัติและมรดกของสังคม

จากลักษณะของสังคมที่พึงปรารถนาจะเห็นว่า สมาชิกของสังคมเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้สังคมเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมลง ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพสมาชิกของสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าตามศักยภาพของแต่ละคน จะเป็นพลังที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคม และประเทศชาติในที่สุด

นโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติทุกฉบับ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะพบว่า ต่างก็แสดงเจตนารมณ์ของรัฐที่มุ่งจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมให้คนเป็นพลเมืองดีทั้งสิ้น คำว่า พลเมืองดีที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับต่าง ๆ จึงแตกต่างกันไปตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจสังคม การเมือง การปกครอง ตลอดจนการบริหารการปกครองของรัฐบาลในแต่ละช่วงเวลา (อุไรवास ปรีดีติติก, 2537)

สำหรับความเป็นพลเมืองดีในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน หมายถึง ความสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข สามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของประเทศ โดยเน้นการพัฒนาบุคคลใน 4 ด้าน คือ ด้านปัญญา ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และด้านสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535)

จากความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่มุ่งให้การศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาให้เป็นพลเมืองดีตามที่ประเทศชาติต้องการ ถึงแม้ว่านโยบายการจัดการศึกษาจะเน้นการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองดีของคนในชาติ และประชากรส่วนใหญ่ต่างก็ได้รับการศึกษาอย่างน้อยระดับประถมศึกษา แต่ปรากฏ

ว่าในสภาพสังคมปัจจุบันนี้ ยังมีปัญหาที่บ่งชี้ถึงความบกพร่องในลักษณะความเป็นพลเมืองดีของคนในชาติอยู่มาก ซึ่งจะพบจากข่าวหนังสือพิมพ์รายวันที่เสนอข่าวอาชญากรรม อุบัติเหตุบนท้องถนน ความประพฤติของนักเรียน เยาวชน ข้าราชการ นักธุรกิจ นักการเมือง ที่เป็นไปในทางเสื่อมเสีย เช่น มั่วสุมการพนัน เสพสิ่งเสพติดให้โทษ ประพฤติมิชอบโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่การงาน เป็นต้น

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่ตอบสนองความมุ่งหมายของการศึกษาระดับชาติ จึงน่าจะได้มีการศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ของการจัดการศึกษา เพื่อจะได้ทราบข้อเท็จจริง ทั้งในด้านที่ควรแก้ไขปรับปรุง และด้านที่จะส่งเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองดี องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่ควรนำมาพิจารณาก็คือ หนังสือเรียน ทั้งนี้ เนื่องจากหนังสือเรียนเป็นเครื่องมือที่ครู และนักเรียนใช้ในการสื่อความหมายซึ่งกันและกัน เป็นศูนย์กลางให้นักเรียนแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคลได้เรียนในเรื่องเดียวกัน เพื่อให้เข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ในแนวเดียวกัน หนังสือเรียนเป็นสื่อที่มีคุณค่ายิ่ง เป็นพื้นฐานในการพัฒนาทักษะของนักเรียนและเป็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

จะเห็นได้ว่าหนังสือเรียนมีความสำคัญมากในการเรียนการสอน และการปลูกฝังคุณธรรม เมื่อหนังสือเรียนเน้นเนื้อหาและกิจกรรมด้านใดมาก เชื่อได้ว่าการสอนของครูก็มีแนวโน้มที่จะเน้นตามไปด้วย ดังนั้นหนังสือเรียนทุกระดับทุกประเภท จึงมีความจำเป็นและสำคัญ โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อพิจารณาตามหลักจิตวิทยาแล้ว ผู้เรียนในระดับนี้ควรจะทำให้การปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้มาก ทั้งนี้ เพราะผู้เรียนในระดับนี้เป็นผู้ที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งยังไม่มีความวุฒิภาวะพอที่เรียกได้ว่าเป็นผู้ใหญ่ แต่ในขณะที่เดียวกันลักษณะความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพก็บ่งชี้ให้เห็นว่าได้ก้าวพ้นจากวัยเด็กมาแล้ว บุคคลที่อยู่ในวัยนี้จึงเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตที่คนเราจะก้าวเข้าสู่วิกฤติการณ์ของความพยายามที่จะเข้าใจตนเอง แสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง ด้วยการหิบบกเอาพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของตนเองขึ้นมาพิจารณาทั้งในด้านบุคลิกภาพทัศนคติ จุดมุ่งหมาย และความสัมพันธ์กับผู้อื่น แต่เนื่องจากคนในวัยนี้มักมีอัตมโนทัศน์และสภาพจิตใจที่ปรวนแปรไม่แน่นอน ความพยายามที่จะเข้าใจตนเอง และแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเองของบุคคลวัยนี้ ในบางครั้งจึงก่อให้เกิดความรู้สึกสับสนจนกลายเป็นความเครียด และความวิตกกังวล ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวอาจทำให้บางคนหาทางออกในรูปของการแสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนต่าง ๆ

(ลมุล รัตตากร, 2529) ดังนั้น ครูผู้สอนเด็กในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงควรมีส่วนช่วยให้เด็กสามารถเผชิญกับความสับสนวุ่นวาย ทั้งด้านอารมณ์และสังคมได้อย่างมีสติ และเติบโตเป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะตามที่ต้องการ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ว่ามีการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดีในเรื่องใด และมากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาหลักคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ มุ่งวิเคราะห์เนื้อหาหลักคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการให้ใช้ประกอบการเรียนในโรงเรียนได้

2. ประเภทของเนื้อหา ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งตามแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร : การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตที่ท่าประโยชน์ต่อสังคม ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยแบ่งลักษณะของพลเมืองเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ เป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535)

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาหลักคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) เฉพาะวิชา

บังคับแกน 3 วิชา ได้แก่ ภาษาไทย สังคมศึกษา และพละนามัย วิชาบังคับเลือก 2 วิชา ได้แก่ วิทยาศาสตร์ และพื้นฐานวิชาอาชีพ วิชาเลือกเสรี 1 วิชา ได้แก่ สังคมศึกษา เฉพาะวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งกำหนดให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนต้องเรียน โดยกำหนดว่าหนังสือเรียนรายวิชาเดียวกัน ถึงแม้จะมีผู้เขียนหลายคน แต่จุดประสงค์และเนื้อหาวิชาจะไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) ในการสุ่มตัวอย่างหนังสือเรียนรายวิชาที่มีผู้เขียนหลายคน คือ วิชาสังคมศึกษา วิชาพละนามัย และวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ โดยสุ่มตัวอย่างหนังสือเรียนรายวิชาละ 1 เล่ม สำหรับวิชาภาษาไทย และวิทยาศาสตร์นั้น กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดทำเพียงผู้เดียว จึงไม่ต้องทำการสุ่มตัวอย่าง รวมหนังสือเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ทั้งหมด 42 เล่ม ดังภาคผนวก หน้า

คำนิยามที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์เนื้อหา หมายถึง การพิจารณา แจกแจงสาระหรือแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะความเป็นผลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน โดยใช้แบบวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเครื่องมือที่แสดงผลเป็นตัวเลขได้

หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ทั้งที่กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์ขึ้นเอง และกระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้เอกชนจัดพิมพ์ เพื่อให้โรงเรียนเลือกใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอน

ลักษณะความเป็นผลเมืองดี หมายถึง ลักษณะและพฤติกรรมที่ประชาชนชาวไทยพึงมีเพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ โดยมีลักษณะดังนี้

1. ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาไตร่ตรอง พิจารณาหาเหตุอันเป็นที่มาแห่งผล แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง ชอบสำรวจ คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ชอบแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ท้าทายความสามารถ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

3. การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถในการคิดและปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือตนเองได้
4. ความสามารถเลือกรับ และนำความรู้สึกลมาประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชน หมายถึง สามารถตัดสินใจนำความรู้สึกลมาใช้อย่างมีเหตุผล ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชน
5. ความเมตตากรุณา หมายถึง มีความรักและปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข และช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ โดยไม่เป็นที่เดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่น
6. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หมายถึง การกระทำที่แสดงถึงไมตรีจิต โอบอ้อมอารี และแบ่งปันแก่ผู้อื่น
7. การประหยัดและอดออม หมายถึง การใช้ปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างพอเหมาะพอควร และให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งรู้จักดูแลรักษาซ่อมแซมสิ่งของของตนและของส่วนรวม รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมพอควร
8. ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับเหตุผลและความเป็นจริง ปราศจากความลำเอียง
9. ความเสียสละ หมายถึง การลดความเห็นแก่ตัว ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน
10. สุขภาพดี หมายถึง สภาวะความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ และสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขภายใต้สิ่งแวดล้อมรอบตัว สวมรับข้อบกพร่อง และภูมิใจในข้อดีของตนและผู้อื่น
11. ความสุภาพอ่อนโยน หมายถึง การแสดงออกถึงความอ่อนน้อมต่อผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา โดยการแสดงออกต้องเป็นที่ยอมรับของสังคมและเหมาะสมกับกาลเทศะ
12. การใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ หมายถึง การรู้จักคุณค่าของเวลา พยายามที่จะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์โดยไม่ปล่อยเวลาล่วงเลยไป
13. การรักษาความสะอาด หมายถึง การรักษาความสะอาดของร่างกาย เครื่องอุปโภคบริโภคทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม รวมทั้งสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวให้สะอาดอยู่เสมอ
14. การตระหนักในคุณค่าของการศึกษา หมายถึง เห็นความสำคัญของการศึกษาทุกรูปแบบ และมีความเชื่อว่าการศึกษาคือหาความรู้สามารถพัฒนาปัญญา และคุณภาพชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

15. ความกล้าหาญ หมายถึง กล้าคิดและทำในสิ่งที่ถูกต้องและมีเหตุผล ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งมีความกล้าทางจริยธรรม
16. การละเว้นสิ่งเสียดังให้โทษ หมายถึง ต่อด้าน ไม่เสียดังเสียดังที่ให้โทษต่อตนเองและผู้อื่น
17. การตรงต่อเวลา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติภารกิจต่างๆ ต่อตนเองและผู้อื่นตรงตามกำหนดเวลาอย่างสม่ำเสมอ
18. การมีน้ำใจนักกีฬา หมายถึง การรู้จักแพ้-ชนะ และให้อภัยซึ่งกันและกัน
19. ทักษะด้านการคำนวณ หมายถึง มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการและโครงสร้างของคณิตศาสตร์ สามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และรัดกุม
20. ทักษะด้านการจัดการ หมายถึง มีความรู้ ความเข้าใจ หลักการพื้นฐานของกระบวนการทำงาน
21. ทักษะในการใช้เทคโนโลยี หมายถึง มีความรู้ ความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ได้แก่ เครื่องใช้ในบ้าน คอมพิวเตอร์ เครื่องใช้สำนักงาน ฯลฯ
22. ทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศ หมายถึง มีความรู้ ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาที่เลือกเรียน สามารถใช้ภาษาในการสื่อสารและเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ในระดับสูงหรือการประกอบอาชีพได้
- ลักษณะและพฤติกรรมเพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพ มีลักษณะดังนี้
23. ความคิดริเริ่มในการประกอบอาชีพที่สุจริต หมายถึง มีความรู้ ความเข้าใจหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศีลธรรม
24. ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง ขวนขวาย แสวงหา หนักเอาเบาสู้ในการปฏิบัติภารกิจอย่างสม่ำเสมอโดยไม่มีที่ถดถอย
25. ความสามัคคี หมายถึง ความสามารถในการทำงานเพื่อส่วนรวม หรือความร่วมมือที่จะให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหา เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

26. ความอดทน อดกลั้น หมายถึง สามารถต่อสู้กับความยากลำบาก รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนให้อยู่ในขอบเขตที่สังคมยอมรับ ไม่ก่อปฏิริยาใด ๆ ที่ได้รับการกระทบจากการชั่วอารมณ์ ประสบความผิดหวังหรือมีอุปสรรคเกิดขึ้น

27. ความมีมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การมีอัธยาศัยไมตรีดี เข้าใจ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น วางตัวได้อย่างเหมาะสมดี สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี

28. ความเป็นผู้นำและผู้ตาม หมายถึง ความสามารถในการก่อให้เกิดและการให้ความร่วมมือร่วมใจในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

29. การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี หมายถึง มีความสามารถเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยคำนึงถึงความประหยัด คุ่มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในส่วนตนและส่วนรวม

ลักษณะและพฤติกรรมเพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีลักษณะดังนี้

30. การรู้จักสิทธิและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย หมายถึง รู้จักใช้สิทธิและปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ไม่ล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

31. ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามแบบแผน กติกา ระเบียบที่สังคมนั้น ๆ กำหนดขึ้น โดยการใช้ความคิดและเหตุผลที่ถูกต้อง

32. ความรับผิดชอบ หมายถึง มีความมุ่งมั่น ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การงานให้บรรลุผลสำเร็จ และปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ ยอมรับข้อผิดพลาดที่เกิดจากการกระทำของตน

33. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตรงต่อความเป็นจริงทั้งทางกาย วาจา และใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

34. ความกระตือรือร้น หมายถึง การปฏิบัติภารกิจให้ลุล่วงด้วยความรวดเร็วและตั้งใจเพื่อให้ได้ผลดีที่สุด โดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อส่วนรวม

35. ความสำนึกในความเป็นไทย หมายถึง ภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีความผูกพันหวงแหนมาตุภูมิ เห็นคุณค่า รู้จักและดำรงรักษาเอกลักษณ์ ประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น และประเทศ

36. การมีค่านิยมที่ถูกต้อง หมายถึง มีสิ่งที่น่าสนใจใจให้กระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งผลจากการกระทำหรือไม่กระทำนั้นชอบด้วยคุณธรรม จริยธรรม ประเพณี

วัฒนธรรม และกฎเกณฑ์ของสังคม

37. ความกตัญญูทวดเวทีย์ หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณ ประโยชน์หรือความดีของผู้อื่นที่มีต่อตนและสังคม และการกระทำหน้าที่ที่เป็นประโยชน์ตอบแทนต่อคนอื่น และสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ

38. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ หมายถึง การมีความสำนึกอันดีงาม ที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญของประเทศ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนาด้วยความเลื่อมใส เป็นศาสนิกชนที่ดี เกิดทุนพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์

39. การตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความคิดคำนึงห่วงใย สนใจและให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ ป้องกัน และแก้ไขปัญหาททรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นและประเทศ

40. ทักษะทางภาษาไทย หมายถึง มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องหลักภาษาไทย สามารถใช้ภาษาติดต่อสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฟัง พูด อ่าน และเขียนได้อย่างมีวิจารณญาณ มีนิสัยรักการอ่าน

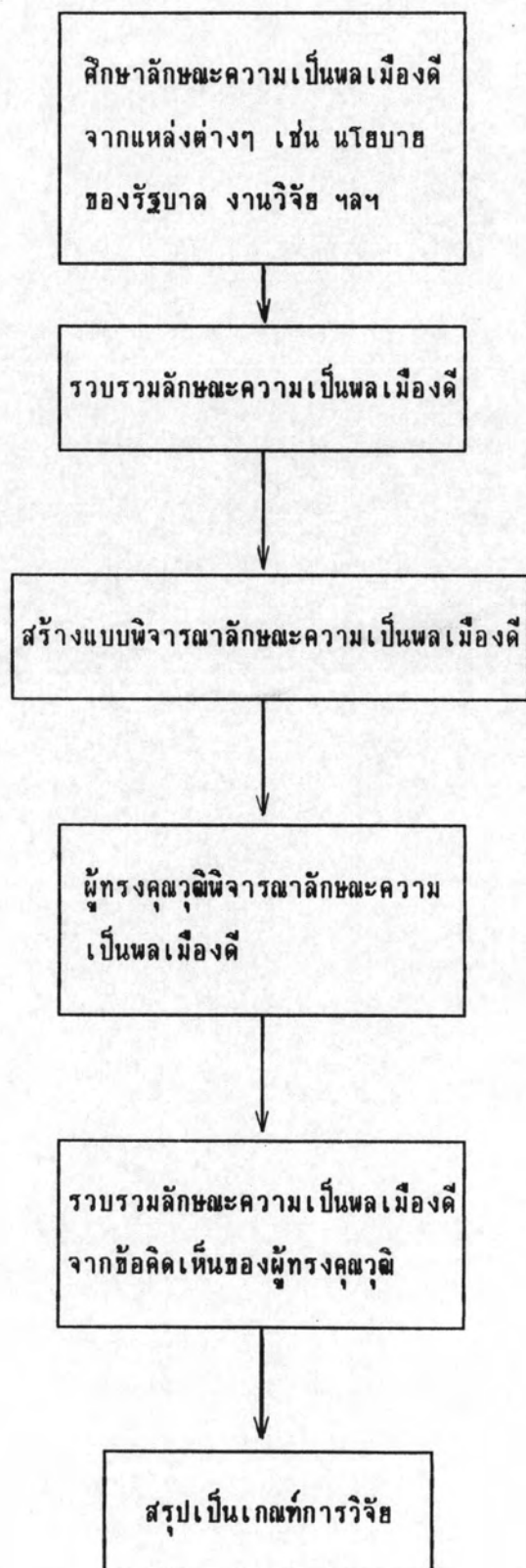
ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาหลักขณะความเป็นพลเมืองดีลักษณะต่าง ๆ ในหนังสือเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อันจะเป็นประโยชน์ต่อกระทรวงศึกษาธิการในการนำข้อมูลไปประกอบการพิจารณาเมื่อมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หนังสือเรียน ครั้งต่อไป
2. เป็นแนวทางสำหรับผู้แต่งและผู้จัดทำหนังสือ ให้มีเนื้อหาหลักขณะความเป็นพลเมืองดีเพิ่มมากขึ้น
3. เป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนและผู้ปกครองในการเลือกสรร และจัดซื้อหนังสือเรียน

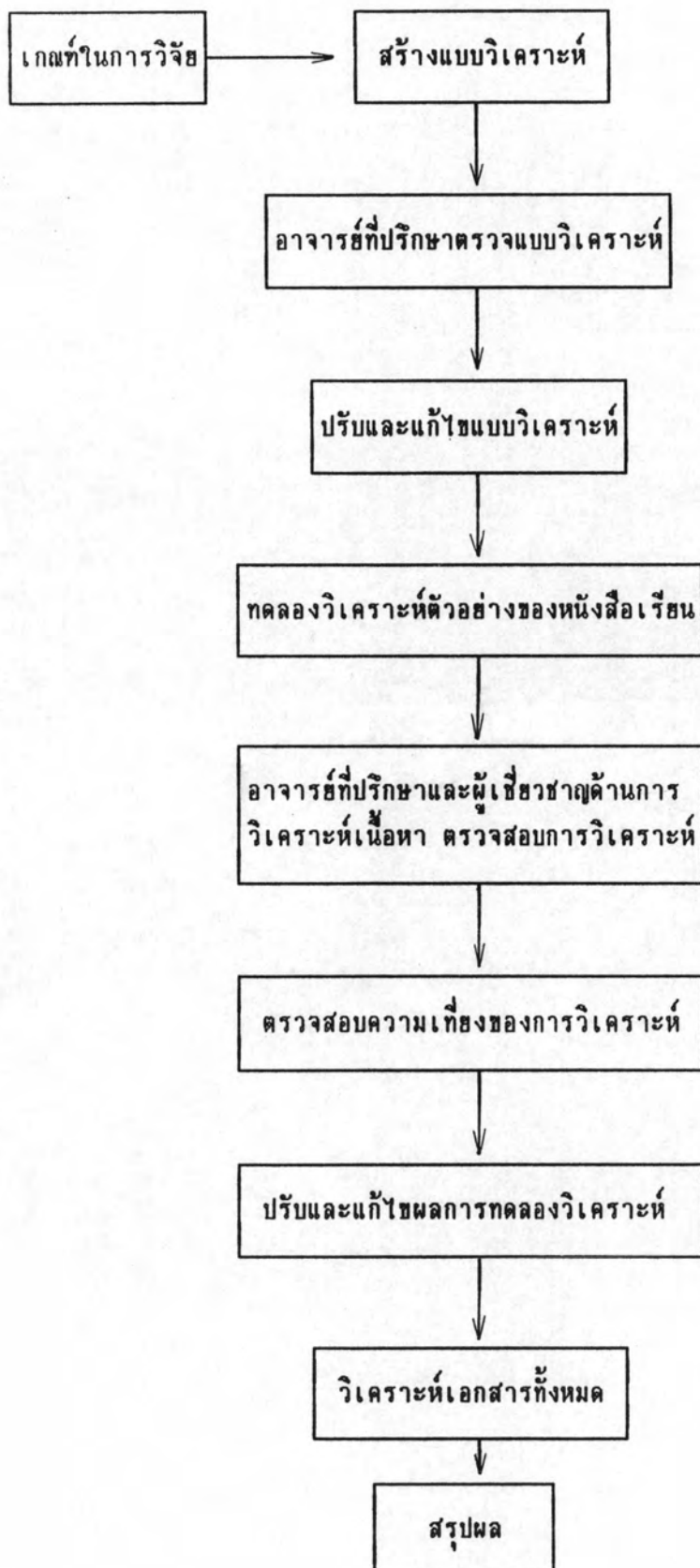
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นพัฒนาเกณฑ์การวิจัย
2. ขั้นดำเนินการวิจัย

1. **ขั้นพัฒนาเกณฑ์การวิจัย**

2. ขั้นตอนการวิจัย

1. ขั้นพัฒนาเกณฑ์การวิจัย

1.1 ศึกษาลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ควรจะมีสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน โดยรวบรวมจากพระบรมราชาโฆวาทในรัชกาลปัจจุบัน นโฆบาย เอกสารของทางรัฐบาล เอกสารของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี จริยธรรมของไทย งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง หลักสูตรประถมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

1.2 รวบรวมลักษณะความเป็นพลเมืองดีจากการศึกษาในข้อ 1.1 และจัดกลุ่มลักษณะความเป็นพลเมืองดีเป็น 3 กลุ่ม ตามแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร : การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตที่ท่าประโยชน์ต่อสังคม ของกระทรวงศึกษาธิการ คือ เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ เป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม พร้อมทั้งให้คำนิยามจำกัดความ

1.3 สร้างแบบพิจารณาลักษณะความเป็นพลเมืองดี และนำแบบพิจารณาลักษณะความเป็นพลเมืองดี ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 13 ท่าน (ภาคผนวก) พิจารณาและให้ข้อคิดเห็น โดยมีเกณฑ์พิจารณาคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิด้านความเป็นพลเมืองดี ดังนี้

1.3.1 เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องพลเมืองดี มีผลงานทางการเขียนตำรา บทความ ตลอดจนบทวิจารณ์ต่าง ๆ หรือ

1.3.2 เป็นบุคคลที่สนใจ และแสดงออกให้เห็นถึงความพยายามที่จะพัฒนาพลเมือง โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการอภิปราย กิจกรรมพัฒนาชุมชน กิจกรรมบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นต้น และ

1.3.3 เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักในสาขาอาชีพนั้น ๆ

1.3.4 เป็นบุคคลที่มีความสนใจ และให้ความร่วมมือในการตอบแบบพิจารณาลักษณะความเป็นพลเมืองดี

1.4 รวบรวมลักษณะความเป็นพลเมืองดีจากข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

1.5 นำผลจากการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิมาสรุปเป็นเกณฑ์การวิจัยภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

2. ขั้นตอนการวิจัย

- 2.1 นำเกณฑ์การวิจัยในขั้นที่ 1 มาสร้างแบบวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือเรียน
- 2.2 นำแบบวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือเรียนให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ
- 2.3 ปรับปรุงแก้ไขแบบวิเคราะห์ได้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือเรียน
- 2.4 ทดลองวิเคราะห์ตัวอย่างของหนังสือเรียน
- 2.5 นำตัวอย่างการวิเคราะห์ ให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิเคราะห์เนื้อหา จำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก) ตรวจสอบการวิเคราะห์เพื่อหาความตรง (Validity)
- 2.6 ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างหนังสือเรียน 1 เล่ม ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย นำมาวิเคราะห์ จากนั้นทำการวิเคราะห์ซ้ำอีก 1 ครั้ง โดยให้ระยะเวลาห่างกัน 1 สัปดาห์ เพื่อตรวจสอบหาความเที่ยง (Reliability)
- 2.7 ปรับและแก้ไขผลการทดลองวิเคราะห์เอกสารที่ได้ให้ถูกต้องรัดกุมยิ่งขึ้น
- 2.8 ผู้วิจัยวิเคราะห์เอกสารด้วยตนเอง ภายใต้อำนาจแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยใช้แหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้ หนังสือเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในวิชาบังคับแกน 3 วิชา ได้แก่ ภาษาไทย สังคมศึกษา และพลานามัย วิชาบังคับเลือก 2 วิชา ได้แก่ วิทยาศาสตร์ และพื้นฐานวิชาอาชีพ วิชาเลือกเสรี 1 วิชา เฉพาะวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักพิมพ์เอกชนที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดทำ รวมเอกสารทั้งสิ้น 42 เล่ม โดยใช้สถิติดังต่อไปนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.8.1 การแจกแจงความถี่ เพื่อทราบจำนวนของแต่ละลักษณะความเป็นผลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน
  - 2.8.2 ค่าร้อยละ เพื่อแสดงลักษณะความเป็นผลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน
- 2.9 สรุปผลการวิเคราะห์เอกสาร โดยนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย

การเสนอผลการวิจัย

- การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ลำดับขั้นในการเสนอผลการวิจัย โดยแบ่งเป็น 5 บท ดังนี้
- บทที่ 1 กล่าวถึง ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ข้อตกลงเบื้องต้น คำนิยามที่ใช้ในการวิจัย ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย และการเสนอผลการวิจัย
- บทที่ 2 กล่าวถึง เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- บทที่ 3 กล่าวถึง วิธีดำเนินการวิจัย
- บทที่ 4 กล่าวถึง ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
- บทที่ 5 กล่าวถึง สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ส่วนสุดท้ายเป็นรายการอ้างอิง และภาคผนวก